

*Калівошко О.М.**к.е.н., доцент,**с.н.с. відділу фінансово-кредитної та податкової політики,**Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»**Kalivoshko Oleksii**National Scientific Center**«Institute of Agrarian Economics»*

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ЗАСТАВИ ЗА КРЕДИТАМИ ЛОМБАРДІВ ЯК ОДНОГО З ІНСТИТУТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ

CHARACTERISTIC OF TYPES OF PLEDGES ON THE CREDIT OF PAWNSHOPS AS ONE OF INSTITUTES OF INFRASTRUCTURE FINANCIAL AND CREDIT MARKET

Анотація. Стаття присвячена оцінюванню характеристики видів застави за кредитами ломбардів. Для досягнення поставленої мети оцінено аналітичні та статистичні дані, які стосуються діяльності ломбардів. Застосовувались методи індукції та дедукції, узагальнення та порівняння. Унаочнено динаміку зміни структури видів застави. Вона оцінювалась у грошовому та відсотковому вимірах упродовж одинадцятирічного періоду з 2007 року по 2017 рік. Визначено, що з п'яти видів застави за кредитами ломбардів найвагомимим як за роллю, так і за значенням видом застави є виробы з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, почесне друге місце посідає такий вид, як побутова техніка. З'ясовано, що всі інші види застав за кредитами ломбардів разом з 2010 року не охоплюють навіть відсотка, хоча так було не завжди.

Ключові слова: ломбарди, небанківські фінансові посередники, кредит, інфраструктура фінансово-кредитного ринку, види застави за кредитами ломбардів.

Постановка проблеми. Ломбард – це небанківський фінансовий посередник, який задовольняє потреби своїх клієнтів у фінансових ресурсах шляхом надання кредиту під заставу майна на певний термін та під відсотки [1; 2].

Невисокий рівень розвитку ринку фінансових послуг та стагнація банківської системи

створили умови розвитку ломбардів та підвищили їх роль як кредиторів [3, с. 25–26; 4]. Важливим показником функціонування ломбардів в Україні, що характеризує їх значення, стабільність, надійність та вплив на фінансово-кредитну систему, є вид застави (те, що клієнти передають у заставу), тому що на основі аналізу структури та видів застави за кредитами ломбардів можна судити не лише про якість їх діяльності, але й про рівень матеріального забезпечення, надавати різноманітні соціальні характеристики, що є набагато ціннішим та важливішим, ніж суто ломбардна діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різноманітних питань діяльності ломбардів присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Е. Алєєв, Б. Алєєв, А. Андрющенко, С. Балабан, Н. Гаврилова, А. Габдуліна, М. Голик, З. Казиматомедова, М. Казьмирчук, С. Ксьондз, Л. Леваєва, І. Сичова, О. Сухарев, Г. Чопко, А. Цимбал, І. Шор, С. Шпильовий.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вітчизняна наукова спільнота трохи зверхньо ставиться до досліджень, пов'язаних з функціонуванням ломбардів. За кількістю праць, присвячених цій фінансовій установі, означена тема посідає останнє місце. Проте не можна закривати очі

та відкидати її значення як в економічному, так і в інституційному та соціальному аспектах для суспільства, тому ми вирішили спробувати заповнити наявну прогалину, присвятивши цикл статей діяльності ломбардів як інститутів інфраструктури фінансово-кредитного ринку. У статті ми вирішили дослідити характеристику видів застави за кредитами ломбардів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є надання конструктивної характеристики видів застави за кредитами ломбардів як одного з інститутів інфраструктури фінансово-кредитного ринку.

Для досягнення поставленої мети оцінено аналітичні та статистичні дані, які стосуються діяльності ломбардів. Застосовувались методи індукції та дедукції, узагальнення та порівняння.

Виклад основного матеріалу. Унаочнену динаміку зміни структури видів застави у грошовому та відсотковому виразах зображено на рис. 1, 2.

На основі аналізу рис. 1 можна зробити висновок, що за тринадцять років з 2005 до 2017 року суттєво змінилися структура та обсяг видів застави у грошовому виразі за кредитами ломбардів.

На 12 003,3 млн. грн., або у 16,6 разів, збільшилася сумарна вартість виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння як виду застави у загальній структурі видів застави за кредитами ломбардів у 2017 році порівняно з 2005 роком. Найбільша їх частка у вартісному виразі зафіксована у 2016 році. У 2017 році порівняно з 2016 роком відбулося скорочення сумарної вартості виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння на 854,8 млн. грн. За весь тринадцятирічний період досліджень це було третє зниження. Схожі падіння відбулись у 2013 та 2014 роках на 792,4 та 965,7 млн. грн. відповідно порівняно з 2012 роком.

Зменшення сумарної вартості виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння у 2013, 2014 та 2016 роках значно не вплинуло на поступове кінцеве зростання сумарної вартості. З огляду на те, що проаналізовані скорочення проявилися протягом трьох з чотирьох заключних років досліджуваного етапу, варто більше уваги приділити вивченню цього виду застави, який займає провідне положення в структурі видів застав за кредитами. За даними рис. 1 на 31 грудня 2017 року сумарна вартість виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння

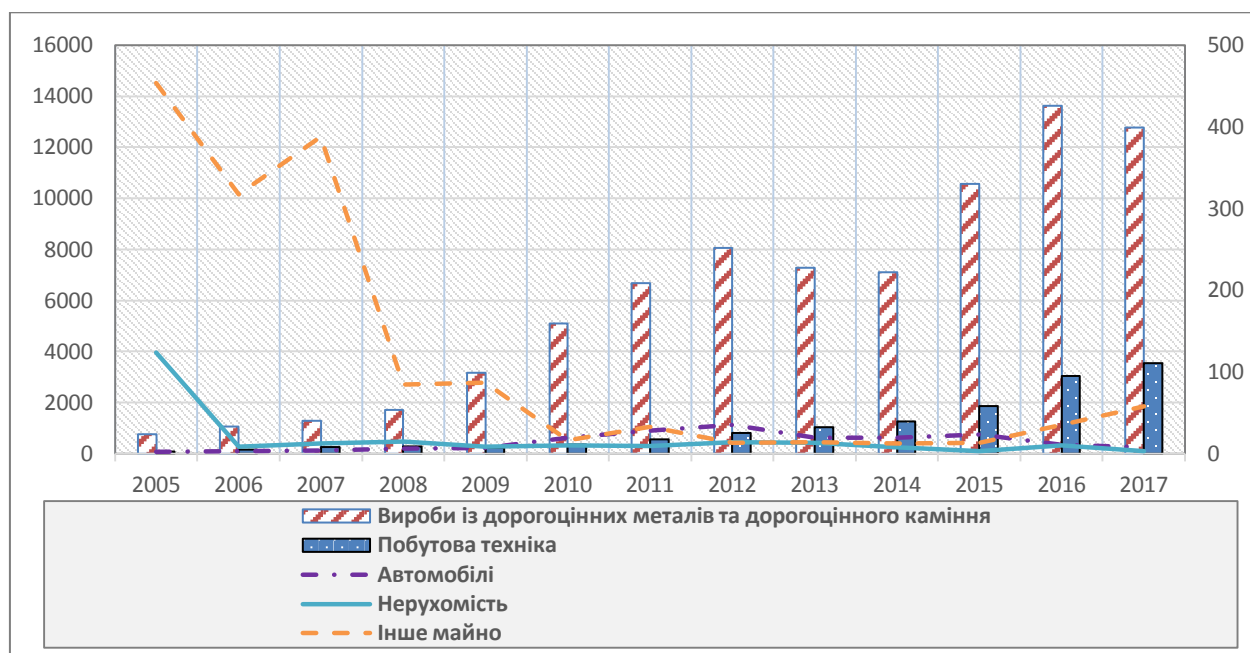

Рис. 1. Динаміка зміни структури видів застави за кредитами ломбардів в Україні протягом 2007–2017 років, млн. грн. на 31 грудня

Джерело: побудовано автором за даними [5; 6; 7]

в структурі видів застави за кредитами ломбардів становить майже 80% від загальної кількості видів, а у 2009–2012 роках вона перевищувала 90%. Вироби з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння були та залишаються провідним видом застави. Вони характеризують стан роботи та виступають показником загальної діяльності ломбардів. Його зменшення у грошовому виразі є ключовим фактором загального зменшення вартості застави за кредитами ломбардів у 2017 році порівняно з 2016 роком.

Отже, вироби з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння були та залишаються провідним видом застави ломбардів. Вони характеризують стан роботи та виступають показником загальної діяльності ломбардів.

Застави побутової техніки за кредитами ломбардів займають другу позицію в загальному вигляді видів застав. Побутова техніка – це єдиний вид застави, який постійно зростав від початку 2005 року до закінчення 2017 року. Він збільшився за тринадцять років на 3 458,7 млн. грн., або у 39,4 разів. Загалом його роль у структурі видів застави почала набирати впливу з 2006 року. У 2006 та 2007 роках він посів третє місце за загальними обсягами вартості. З 2008 року до 2017 року сумарна вартість застави побутової техніки за кредитами ломбардів постійно, рівномірно та впевнено зростала, міцно закріпившись на другому місці.

Можливо, це можна пояснити ментальним ставленням клієнтів ломбардів до побутової техніки, її наявністю, транспортабельністю, вартісними показниками та можливістю пережити певний час без неї.

Важливим видом застави за кредитами ломбардів є автомобілі, які виступають як один з важливих показників соціального стану населення. Порівняно з 2005 роком у 2017 році сумарна вартість застави за кредитами автомобілів зросла приблизно на 5 млн. грн., або в 2,9 разів. Якщо враховувати, що національна валюта за цей період знецінилась майже в 6 разів, то таке зростання є скоріше умовним. Найбільшого сумарного обсягу у грошовому виразі застави за кредитами автомобілів після восьмирічного зростання досягли у 2012 році. Вони пере-

вищували у 2012 році показники 2005 року в 23,7 разів.

Протягом наступних п'яти років після 2012 року динаміка частки вартості такого виду застави, як автомобілі, мала тенденцію до зниження. Відбувалось її зменшення, за винятком невеликого зростання у 2015 році, порівняно з 2014 роком в 1,2 рази, що не вплинуло на загальну тенденцію. Загалом показники застави за кредитами автомобілів у 2017 році скоротилися в 4,7 разів порівняно з 2012 роком. З проведеного аналізу динаміки вартості застави автомобілів за кредитами ломбардами складається неоднозначна картина. З одного боку, бачимо зростання вартісних показників цього виду застави за кредитами ломбардів у 2017 році порівняно з 2005 роком, а з іншого боку, відбувається скорочення порівняно з 2012 роком. Більш детально на цьому аспекті ми не зупиняємось, тому що автомобілі як вид застави за кредитами ломбардів у процентній структурі видів (рис. 1) протягом 2005–2017 років мав досить малі відсотки. Навіть у найбільш привабливому 2012 році вони сягали лише 0,4%, а у 2017 році взагалі знизилися до мізерних 0,05%. Їх роль серед видів застави за кредитами ломбардів є незначною.

Нерухомість як вид застави за кредитами ломбардів займала значні позиції у їх структурі лише у 2005 році, тобто на початку досліджуваного періоду. Тоді вона досягала показника 123,6 млн грн. На 31 грудня 2017 року значення показника становило лише близько трьох млн грн. Відбулося скорочення на 120,6 млн. грн., або у 41,2 рази. Слід зазначити, що перше найбільш суттєве зменшення відбулось у 2006 році (на 115,3 млн. грн., або у 14,9 разів). В подальшому етапи незначного росту, вартісного розміру застави нерухомості за кредитами ломбардів у 2006–2008, 2010, 2012, 2016 роках змінювались періодами систематичного скорочення у 2009, 2011, 2013–2015, 2017 роках.

Найбільш специфічною є динаміка видів застави за кредитами ломбардів (рис. 1), які віднесені до іншого майна. З одного боку, їх вартісний показник за тринадцять досліджуваних років знизився у 7,8 разів, що бачимо,

порівнюючи показники 2017 року з показниками 2005 року. З іншого боку, не все так однозначно та просто, якщо розглянути внутрішню структуру такого виду застави, як інше майно. До 2009 року значну їх частку становили цінні папери. Вони становили на 31 грудня 2005 року суму у 198,7 млн. грн., на 31 грудня 2006 року – 253,2 млн. грн., на 31 грудня 2007 року – 260,3 млн. грн., на 31 грудня 2008 року – 0,04 млн. грн. Це 13,8, 16,2, 13,3 та 1,4 відсотки відповідно від загальної вартості застав за кредитами.

Аналіз даних не лише рис. 1, але й рис. 2 показує, що як у вартісному виразі, так і у відсотковому відношенні у 2005–2007 роках вид застави «Інше майно» посідав пристойне друге місце серед видів застави з 454,0 млн. грн. та 31,56% (2005 рік), з 317,2 млн. грн. та 20,33% (2006 рік), з 388 млн. грн. та 19,84% (2007 рік). В наступні роки цей вид застави перемістився на 3–4 місця серед досліджуваних видів. За результатами проведеного аналізу можна зробити висновки, що до світової фінансової кризи найбільш успішні ломбарди як вид застави за кредитами використовували цінні папери, а після неї ця практика перестала бути привабливою.

Загалом динаміка виду застави за кредитами ломбардів «Інше майно» протягом 2005–2017 років не відзначалась до 2015 року стабільністю. За роком зростання постійно наступав рік падіння. Найбільше зниження вартісних показників зафіксовано у 2009 році, коли порівняно з 2008 роком значення зменшилось у 4,6 разів. Останні два цикли зростання з однорічних змінилися дворічними. З 2015 року до кінця 2017 року вперше за досліджуваний період спостерігався трирічний цикл росту. Проте навіть завдяки певному зростанню останніми роками вартісних показників виду застави «Інше майно» за кредитом ломбардів не досягнуто навіть рівня 2009 року, не говорячи вже про 2005 рік. Результати наших досліджень динаміки зміни застави «Інше майно» за кредитами ломбардів показують, що цей вид застави з провідних позицій 2005–2007 років після суттєвих знижень як вартісних, так і відсоткових показників, навіть не беручи до уваги інфляційні процеси та знецінення гривні, перейшов у другорядні. Можна прогнозувати, що в нинішніх умовах вид застави «Інше майно», мабуть, не скоро повернеться на втрачені позиції, які він займав у структурі кредитів ломбардів на початку XXI століття.

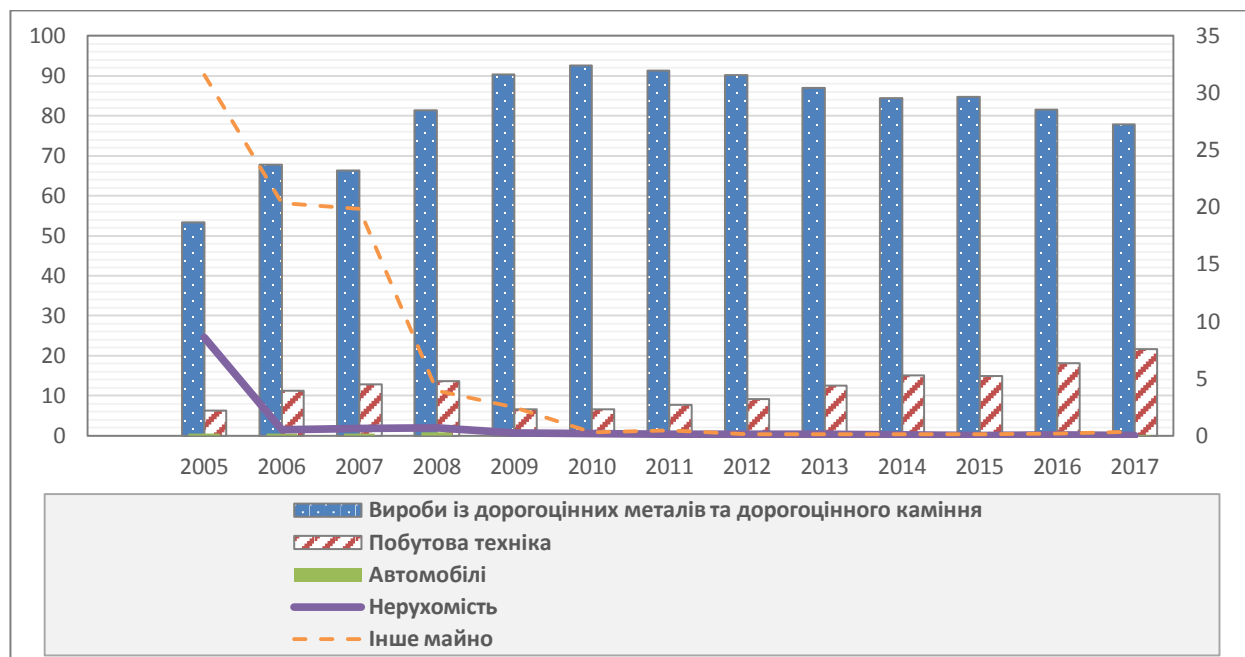

Рис. 2. Динаміка зміни структури видів застави за кредитами ломбардів в Україні протягом 2007–2017 років, % на 31 грудня

Джерело: побудовано автором за даними [5; 6; 7]

Аналіз даних рис. 2 свідчить про те, що основним видом застави за кредитами ломбардів протягом 2005–2017 років були й залишаються вироби з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння. За тринадцять років досліджень їх частка у структурі видів застави зросла на 24,52%, а саме з 53,41% у 2005 році до 77,93% у 2017 році.

У 2009–2012 роках вони мали навіть більше дев'яноста відсотків (від 90,18% у 2012 році до 92,54% у 2010 році). Слід зазначити, що постійне значне зростання частки виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння як предмета застави за кредитами ломбардів у відсотковому виразі відбувалося з 2005 року до 2012 року, склавши 39,13%. В подальші роки динаміка змінилась на протилежну. З 2013 року до кінця 2017 року відбувалося зниження на 14,61%. Проте ці процеси суттєво не вплинули на місце частки виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння як предмета застави за кредитами ломбардів. Вони з показниками 80% утримують стабільну провідну позицію в структурі видів застави. Вони виступали та виступають найбільш привабливим видом застави в будь-які періоди соціального, політичного та економічного розвитку.

Другу позицію у загальній структурі видів застави за кредитами ломбардів з показником 21,65% на 31 грудня 2017 року займає побутова техніка. Це найвище положення за тринадцять досліджуваних років. Найнижчим воно було у 2005 році зі значеннями 6,26%. З 2005 року по 2017 рік відбулося зростання частки застави побутової техніки за кредитами на 15,39%. Його зростання не було стабільним, супроводжувалось падіннями у 2009, 2010 та 2015 роках порівняно з роками, що їм передували, та черговими зростаннями. Застави побутової техніки за кредитами ломбардів, мабуть, в подальші роки будуть відігравати важливу роль через доступність, поширення, цінову вартість та простоту проведення операцій.

Автомобілі, нерухомість та інше майно як види застави за кредитами ломбардів у відсотковому виразі з 2010 року по 2017 рік в сукупності не охоплюють частки навіть в

один відсоток від загальної кількості кредитів. Ретельно досліджувати їх динаміку, здається, не має потреби. Можна лише зазначити, що частка такого виду застави, як автомобілі, протягом 2005–2017 років, коливалась у межах від 0,05% у 2017 році до 0,4% у 2012 році. Частка нерухомості за кредитами ломбардів після падіння у 16,15 разів у 2006 році порівняно з 2005 роком, тобто зниження на 8,06%, коливалась в межах від 0,2% у 2017 році до 0,7% у 2008 році. Спільним цих двох видів застави є те, що найнижчого значення вони досягли на кінець 2017 року після повільного зниження їх часток. Їх динаміки відрізняються лише тим, що показники автомобілів як виду застави за кредитами ломбардів поступово зростали з 2005 року до 2012 року, а потім так само повільно знижувались до 2017 року. В динаміці показників частки нерухомості упродовж усього досліджуваного періоду етапи падіння змінювались етапами зростання. Якщо порівнювати 2005 рік з 2017 роком, то можна сказати, що такий вид застави за кредитами ломбардів, як інше майно, втратив багато, а саме 31,21%, або 89,02 разів. Це дуже суттєві значення. Якщо врахувати, що найбільше падіння (на 31,26%, або в 105,90 разів) сталося протягом 2005–2010 років, то виникають обґрунтовані запитання щодо причин. Упродовж наступних семи років, тобто з 2011 року до 2017 року, динаміка цього виду застави за кредитами ломбардів демонструвала тенденції як до зростання, так і до зниження, коливаючись у межах від 0,11% у 2015 році до 0,45% у 2011 році. Причини таких змін, скоріш за все, криються у значному скороченні використання цінних паперів як застави за кредит ломбардів, перш за все впродовж 2005–2007 років, що ми аналізували, коли оцінювати значення цього виду застави у вартісному виразі.

Висновки і пропозиції. На основі проведеного аналізу характеристики видів застави за кредитами ломбардів як одного з інститутів інфраструктури фінансово-кредитного ринку ми можемо констатувати, що основним видом застави були й залишаються вироби з дорогоцінних металів та дорогоцінного

каміння. В періоди не тільки економічних, але й соціально-політичних потрясінь ломбарди, а саме характер та показники видів застави за кредитами, є лакмусовим папірцем рівнів добробуту та заможності, емоційного та ментального настрою населення.

Література:

1. Про ломбарди і ломбардну діяльність : проект Закону України від 20 січня 2015 роком № 1800. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH1E000A.htm (дата звернення: 27.02.2019).
2. Про порядок надання фінансових послуг ломбардами : Положення державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26 квітня 2005 року № 3981. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0565-05> (дата звернення: 27.02.2019).
3. Алиев Б., Казимагомедова З. Ломбард как инструмент развития потребительского кредитования в регионе. *Финансы и кредит*. 2014. № 44 (620). С. 25–30. URL: <file:///C:/Users/Lenovo/Documents/ДОКТОРСЬКА/ломбарди/lombard-kak-instrument-razvitiya-potrebitelskogo-kreditovaniya-naseleniya-v-regione.pdf> (дата звернення: 27.02.2019).
4. Леваєва Л. Фінансовий аналіз діяльності ломбардних установ. *Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди»*. 2012. Вип. 19–1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/finansoviy-analiz-diyalnosti-lombardnih-ustanov> (дата звернення: 27.02.2019).
5. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній та лізингодавців / Нацкомфінпослуг. URL: [<rozvytok-finansovykh-kompanii-lizynhodavtsiv-ta-lombardiv-Ukrainy.html> \(дата звернення: 27.02.2019\).](https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-

</div>
<div data-bbox=)

6. Статистична інформація // Державна служба статистики : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 07.01.2019).
7. Статистика // Національний банк України : офіційний веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674 (дата звернення: 07.12.2018).

Анотація. Стаття посвящена оцінюванню характеристики видів залога по кредитах ломбардов. Для досягнення поставленої мети оцінені аналітичні та статистичні дані, що стосуються діяльності ломбардов. Застосовувалися методи індукції та дедукції, обобщення та порівняння. Зображено динаміку зміни структури видів залога. Вона оцінювалась в грошовому та відсотковому вимірах за період з 2007 року по 2017 рік. Визначено, що з п'яти видів залога по кредитах ломбардов найважливішим є по ролю, так і по значенню видом залога є предмети з драгоцінних металів та драгоцінних каменів, причому друге місце займає побутова техніка. Встановлено, що всі інші види залога по кредитах ломбардов разом з 2010 року не охоплюють навіть відсотка, хоча так було не завжди.

Ключові слова: ломбарди, небанківські фінансові посередники, кредит, інфраструктура фінансово-кредитного ринку, види залога по кредитах ломбардов.

Summary. Article is devoted to assessment of characteristic of types of pledge on the credits of pawnshops. For achievement of a goal was the analytical and statistical data concerning activity of pawnshops are estimated. Methods of an induction and deduction, generalization and comparison were applied. Dynamics of structural change of types of pledge is represented. It was estimated in monetary and percentage measurements during the eleven-year period from 2007 to 2017. It is defined that from five types of pledge on the credits of pawnshops, the most valuable, both on a role and on value, a type of pledge are products from precious metals and gemstones. Products from precious metals and gemstones were and remain the leading type of pledge of pawnshops. They characterize a condition of work and act as an index of the general activity of pawnshops. The honorable second place is taken by such look as: household appliances. Perhaps, it can be explained with the mental relation of clients of pawnshops to household appliances, its existence, transportability, cost indexes and an opportunity to have particular time without it. It is found out that all other particles of types of pledge on the credits of pawnshops, even together, since 2010 don't cover also percent though so were not always. Such type of pledge as the real estate in 2005 reached an indicator in 8.59% though in the year following already and before the end of the studied period its share covered less than one percent. And such look as other property in 2005–2009 had volatility ranging from 2.49 up to 31.56 percent. It is possible to predict that in present a condition, a type of pledge “other property”, probably, will return not soon on the lost positions which it took in structure of the credits of pawnshops at the beginning of the twenty first century. On the basis of the carried-out analysis of characteristic of types of pledge on the credits of pawnshops as one of institutes of infrastructure of the financial and credit market, we can note that during the periods not only economic, but also socially political shocks pawnshops, namely, the character and indexes of types of pledge on the credits, is a litmus paper, welfare and solvency, emotional and mental moods of the population.

Keywords: pawnshops, non-bank financial intermediaries, the credit, infrastructure of the financial and credit market, types of pledge on the credits of pawnshops.